

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η επιτήρηση έληξε, οι προκλήσεις μένουν

Στουρνάρας: Να μην επαναλάβουμε τα ίδια λάθη

Υστερα από οκτώ χρόνια μνημονίων και τέσσερα ενισχυμένης εποπτείας, η Ελλάδα επέστρεψε στην κανονικότητα ενός ευρωπαϊκού κράτους ή σχεδόν, δεδομένου ότι τα ομολογά της δεν είναι ακόμη σε επενδυτική βαθμίδα. Στη διάρκεια αυτών των ετών έγιναν πολλά. Ωστόσο, αρκετές ακόμη διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής

οικονομίας, που οδήγησαν στη μεγάλη περιπέτεια της προηγούμενης δεκαετίας, εξακολουθούν και υφίστανται και σήμερα. «Πρέπει να προσέξουμε να μην επαναλάβουμε τα λάθη του παρελθόντος που μας οδήγησαν στα μνημόνια», προειδοποιεί μέσω της «Κ» ο διοικητής της ΤτΕ Γ. Στουρνάρας. **Οικονομική Κ, σελ. 3**

Το τέλος της εποπτείας δεν σημαίνει «χαλάρωση»

Γ. Στουρνάρας: Να μην επαναλάβουμε τα λάθη που οδήγησαν στα μνημόνια

Η έξοδος της Ελλάδας από το ειδικό καθεστώς της ενισχυμένης εποπτείας, όπου βρισκόταν μόνο αυτή τα τελευταία 4 έτη, μετά την έξοδο από τα δετ ή μνημόνια, δεν πρέπει να προκαλέσει εφυσυχασμό και δημοσιονομική χαλάρωση, τονίζουν αναλυτές και ανώτατοι αξιωματούχοι. Στη διάρκεια αυτών των ετών έγιναν πολλά. Ωστόσο, αρκετές ακόμη διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας που οδήγησαν

στη μεγάλη περιπέτεια της προηγούμενης δεκαετίας εξακολουθούν και υφίστανται και σήμερα. Η ευκολία δε με την οποία κάναμε ευρωπαϊκό ρεκόρ ελλείμματος όταν χαλάρωσαν οι δημοσιονομικοί κανόνες λόγω πανδημίας, είναι πηγή ανησυχίας. «Πρέπει να προσέξουμε να μην επαναλάβουμε τα λάθη του παρελθόντος που μας οδήγησαν στα μνημόνια», προειδοποιεί μέσω της «Κ» ο διοικητής της ΤτΕ Γ. Στουρνάρας. **Σελ. 3**

Η εποπτεία έληξε, οι προκλήσεις παραμένουν

Η επιστροφή στην κανονικότητα δεν πρέπει να προκαλέσει εφησυχασμό και δημοσιονομική χαλάρωση, προειδοποιούν οι αναλυτές

Της ΕΙΡΗΝΗΣ ΧΡΥΣΟΛΑΡΑ

Η Ελλάδα βγήκε χτες από το ειδικό καθεστώς της «ενισχυμένης εποπτείας», όπου βρισκόταν – μόνη αυτή – τα 4 τελευταία χρόνια, μετά την έξοδο της από τα δεπύ μνημόνια και επέστρεψε στην κανονικότητα ενός ευρωπαϊκού κράτους...

Είναι ασφαλώς μια επιτυχία, ιδίως αν θυμηθεί κανείς πόσες φορές έφτασε στο κελί του κρεμαυρού, μιας άτακτης χρεοκοπίας και εξόδου από το ευρώ.

Από χτες, 20 Αυγούστου, οι Ευρωπαίοι εταίροι της χώρας και δανειστές της, έχοντας ρυθμίσει το χρέος της ώστε να είναι βιώσιμο και έχοντας κρίνει κοινωνικοπολιτικά την εφαρμογή μιας σειράς μεταρρυθμίσεων, που οι ίδιοι υπέδειξαν, χαλαρώνουν την παρακολούθησή της οικονομικής πολιτικής και επιστρέφουν «τα κλειδιά» στην ελληνική κυβέρνηση. Μια ελευθερία και μια πρόκληση ταυτόχρονα, υποστηρίζουν οι αναλυτές, καθώς σημειώνουν ότι 12 χρόνια μετά την επίδωξη εντάξη στα μνημόνια θεραπεύτηκαν κάποια, αλλά όχι όλα τα προβλήματα που οδήγησαν σε αυτά. Η Ελλάδα, από πολλές απόψεις, παραμένει ο αδύναμος κρίκος στην Ευρωζώνη. Επομένως, με ή χωρίς ενισχυμένη εποπτεία, πολλά πρέπει ακόμα να αλλάξουν και όσα άλλαξαν προς το καλύτερο πρέπει να διαφυλαχθούν.

Οικονομική ανεξαρτησία σημαίνει και εθνική ανεξαρτησία, λέει ο κ. Πατέλης — Μηροστά μας είναι ο στόχος της επενδυτικής βαθμίδας το 2023.

«Η έξοδος δεν πρέπει να προκαλέσει εφησυχασμό και δημοσιονομική χαλάρωση», σχολιάζει ο Φραγκίσκος Κουτεντάκης, επικεφαλής του Γραφείου Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή, αναδεικνύοντας αυτό που είναι ο κρυφός φόβος πολλών, πίσω από την αναμνηστική ικανοποίηση για το τέλος της εποπτείας: τον κίνδυνο, δηλαδή, να επιστρέψουμε σε πολιτικές που παρελθόντος, με αλόγιστες παροχές, που θα εκτροχιάσουν

δημοσιονομικά τη χώρα. Ο εκλογικός ορίζοντας, που είναι πλέον βραχύς, επιτείνει αυτές τις ανησυχίες.

Το ερώτημα αν το πολιτικό προσωπικό της χώρας είναι ώριμο και έχει πάρει το μήνυμά του από τα μνημόνια ή παραμένει στις λογικές του παρελθόντος προβληματίζει. Ποιο είναι το μήνυμα; Ο επικεφαλής του οικονομικού γραφείου του πρωθυπουργού, Αλέξης Πατέλης, το λέει ξεκάθαρα μιλώντας στην «Κ»: «Με το τέλος της 12ετούς πορείας εποπτείας κλείνει ένα οδυνηρό κεφάλαιο για τη χώρα μας. Το μήνυμά είναι απλό:

όταν ξεοδέει κανείς χωρίς να έχει, αρπάζει γρήγορα έρχεται ο λογαριασμός. Μηροστά μας είναι ο στόχος της επενδυτικής βαθμίδας το 2023, μια ακόμη σφραγίδα αξιοπιστίας. Οικονομικά ανεξαρτησία σημαίνει και εθνικά ανεξαρτησία».

Ο κ. Πατέλης τονίζει, πάντως, παράλληλα ότι το τέλος της ενισχυμένης εποπτείας είναι και στιγμή εθνικής υπερηφάνειας, καθώς η χώρα τα κατάφερε, σε πείσμα των προβλέψεων πολλών «ειδικών». «Δεν πρέπει να ξεχάσουμε ποτέ τις δυσκολίες, τον πόνο, τις θυσίες, την επιμονή. Ποτέ ξανά εποπτεία», λέει.

Οι 7 μεγάλες διαρθρωτικές αδυναμίες

Τα 8 μνημονιακά χρόνια και τα 4 της ενισχυμένης εποπτείας πέτυχαν έναν βασικό στόχο, τη δημοσιονομική εξυγίανση, την επιστροφή σε πρωτόγονα και την επιβολή ενός κάποιου εκσυγχρονισμού στις δαπάνες και τα έσοδα του Δημοσίου. Μια σειρά από μεταρρυθμίσεις δρομολογήθηκαν επίσης, όπως π.χ. στο ασφαλιστικό. Ωστόσο, τα μνημόνια δεν απάλισαν τη χώρα από πολλές από τις μεγάλες της διαρθρωτικές αδυναμίες. Δεν τη μετέτρεψαν σε μια χώρα με υγιείς βάσεις βιώσιμης ανάπτυξης.

Ο καθηγητής Νίκος Βέττας, γενικός διευθυντής του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, σχολιάζει σχετικά: «Η έξοδος από την ενισχυμένη εποπτεία σηματοδοτεί ευνοϊκότερες προοπτικές για την οικονομία μας κατά την επόμενη δεκαετία από την προηγούμενη. Δεν σημαίνει όμως πως έχουν διορθωθεί κρίσιμες αδυναμίες και ελλείμματα. Η οικονομία μας έχει υψηλό δημόσιο χρέος, δεν έχει ακόμη κερδίσει την επενδυτική βαθμίδα και χρηματοδοτείται σχετικά ακριβά. Από μια οπτική, η σημασία της εξόδου είναι μάλλον πολιτική: όσοι θα κάνουν επόμενες επιλογές πολιτικές, μπορεί να μη χρειάζονται τη σύμφωνια των εταίρων, έχουν όμως την ευθύνη για τα κρίσιμα μεγέθη της οικονομίας. Εκτός τυπικής εποπτείας, αλλά εντός ευρωπαϊκού πλαισίου και σε επικίνδυνη παγκόσμια συγκυρία, είναι κρίσιμο να εφορμίζονται πολιτικές που υποστηρίζουν συστηματικά υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Εκτός των άλλων, η αύξηση της καταναλωτικής κλίσης χρειάζεται ακόμη πιο γρήγορη αύξηση επενδύσεων και εξαγωγών. Ενώ η ενίσχυση του κοινωνικού κράτους προϋποθέτει καλή διαχείριση του δημόσιου ταμείου».

Οι αναλυτές συμφωνούν ότι πολλά από τα χαρακτηριστικά της σημερινής ελληνικής οικονομίας θυμίζουν ανθρωπότητα τα χρόνια προβλήματά της. Μετάξύ άλλων αναφέρουν τα εξής:

- 1. Παραμένει μια χώρα, στην οικονομία της οποίας κυριαρχούν σε μεγάλο βαθμό οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις και οι αυτοαπασχολούμενοι, κάτι που μεταφράζεται σε μειωμένη παραγωγικότητα και σε χαμηλές αμοιβές. Το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων φτάνει το 27,9%, υπερδιπλάσιο του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάτι που στις δίνει την πρώτη θέση. Μπορεί οι επενδύσεις να αυξήθηκαν σημαντικά τον προηγούμενο χρόνο και τους πρώτους μήνες φέτος, αλλά εύκολα διαπιστώνεται κανείς ότι συνεχίζεται και η αθρόα προώθηση ατομικών επιχειρήσεων, καφετέριας,

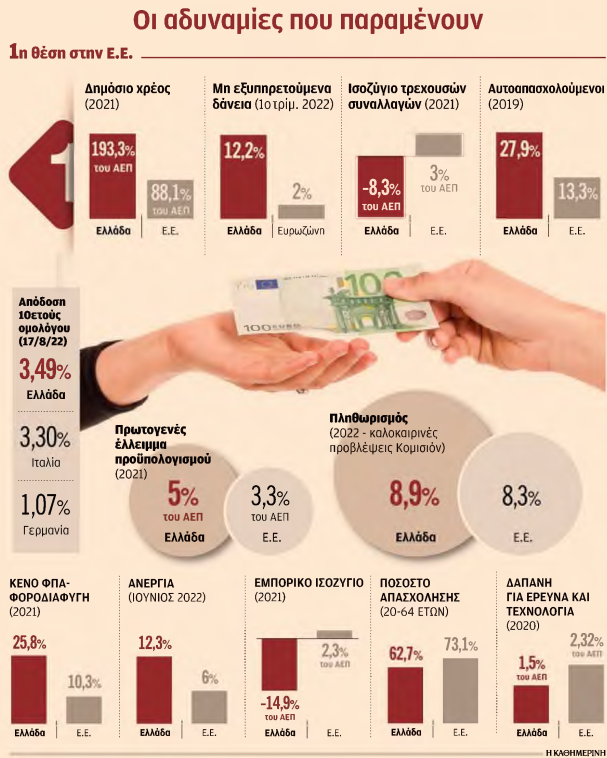
εστιατορία κ.τ.λ. Ο τουρισμός παραμένει το μοναδικό μεγάλο όπλο της οικονομίας, κάτι που συσπά, όμως, ταυτόχρονα κίνδυνο, όπως άρχισε στην πανδημία. Επίσης, πληθαίνουν οι προβληματισμοί για τη μονοκαλλιέργεια αυτή και τις αρνητικές συνέπειές της στη ζωή των κατοίκων της χώρας.

2. Η φοροδίαφνη παραμένει επίσης ακριβία, παρά την κάποια πρόοδο που σημειώθηκε τα τελευταία χρόνια. Το λεγόμενο «κενό ΦΠΑ», δηλαδή ο ΦΠΑ που δεν εισπράττεται, μειώθηκε πράγματι από 31,5% το 2017 σε 29% το 2018 και σε 25,8% το 2021. Ωστόσο, η χώρα παραμένει στη δεύτερη χειρότερη θέση μετά τη Ρουμανία (με 34,9%), ενώ ο μέσος όρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι στο 10,3%. Εν ολίγοις, το 2021 η χώρα έχασε έσοδα από ΦΠΑ 5,35 δισ. ευρώ, που θα μπορούσαν να είχαν κάνει τη διαφορά στην κάλυψη σημαντικών κοινωνικών αναγκών.

3. Τα δημοσιονομικά ξέφυγαν βεβαίως από την καταστροφική πορεία που είχαν πάρει το 2009, αλλά το δημόσιο χρέος παραμένει το πρώτο με διαφορά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, φτάνοντας το 193,3% του ΑΕΠ, έναντι 88,1% του μέσου όρου της Ε.Ε. Μόνο χάρη στις ρυθμίσεις των δανειστών μας θεωρείται το χρέος αυτό βιώσιμο, αλλά οι ανησυχίες παραμένουν, όπως έλλογστε προκύπτει από το γεγονός ότι η χώρα δεν έχει ακόμη επενδυτική βαθμίδα και ότι το κόστος δανεισμού της είναι το υψηλότερο στην Ευρωζώνη – με την Ιταλία ενίοτε να παίρνει τα αρνητικά πρωτεία. Η απόδοση του 10ετούς ομολόγου κινείται στην περιοχή του 3,5%, ενώ το αντίστοιχο γερμανικό βρίσκεται στο 1%. Το γεγονός ότι η κυβέρνηση εκμεταλλεύθηκε την άρση των περιορισμών του Συμφώνου Σταθερότητας, λόγω κορωνοϊού, για να πραγματοποιήσει μια από τις μεγαλύτερες δαπάνες στην Ε.Ε. για μέτρα στοχευμένα, με αποτέλεσμα να εκτεθείσει το πρωτογενές έλλειμμα το 2021 στο 5% του ΑΕΠ (έναντι 3,3% μέσου όρου στην Ε.Ε.), δεν ενθουσιάζει πολλούς από τους εταίρους μας, δεδομένου του παρελθόντος της χώρας. Γι' αυτό και η επιστροφή στα πρωτόγονα πλεονάσματα το 2023, που υποδέχεται τώρα η κυβέρνηση, θα είναι κρίσιμη, ιδίως για τις αγορές.

4. Στην αγορά εργασίας η βελτίωση είναι τεράστια, καθώς η ανεργία μειώθηκε από το 28% το 2013 στο 12,3% τον Ιούνιο, αλλά και πάλι το ποσοστό είναι το δεύτερο υψηλότερο μετά την Ισπανία στην Ε.Ε., όπου ο μέσος όρος είναι 6%. Επίσης, η Ελλάδα παραμένει η χώρα με το χαμηλότερο ποσοστό απασχολούμενων στην Ε.Ε.

5. Οι ελληνικές τράπεζες κατάφεραν να μειώσουν δραματικά το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανειστών από 48,5% τον Δεκέμβριο του 2016 σε 12,1% το πρώτο τρίμηνο φέτος, αλλά και πάλι το ποσοστό είναι το υψηλότερο στην Ευρωζώνη, όπου ο μέσος όρος είναι 2%. Το κυριότερο, όπως είναι και η περίπτωση της Γαλλίας, η οποία έχει και την επανάληψη ο διοικητικής της Τράπεζας της Ελλάδος, Γιάννης Στουρνάρας, είναι ότι τα κόκκινα αυτά δάνεια δεν εξαφανίστηκαν, απλά μεταφέρθηκαν στις εταιρείες διαχείρισης και το ζητούμενο τώρα είναι να λειτουργήσουν οι τελευταίες αποτελεσματικά,

Τα δημοσιονομικά ξέφυγαν βεβαίως από την καταστροφική πορεία που είχαν πάρει το 2009, αλλά το δημόσιο χρέος παραμένει το πρώτο με διαφορά στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

αξιοποιώντας τη νομοθεσία για τη ρύθμιση ασφαλίσεων.

6. Το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών επανεμφανίστηκε δυναμικά με την ανάκαμψη της οικονομίας και με ποσοστό 8,3% του ΑΕΠ το 2021 έναντι 3% του ΑΕΠ το 2020. Οι αναλυτές θυμούνται ότι τα δίδυμα ελλείμματα, δημοσιονομικό και εξωτερικό, θεωρήθηκαν υπεύθυνα για τη χρεοκοπία της χώρας και η επανεμφάνισή τους αποτελεί απαράδεκτη πηγή ανησυχίας. Παρότι η χώρα βελτιώνει τις επιδόσεις της στον τομέα των εξαγωγών, οι εισαγωγές παραμένουν πολύ υψηλότερες σε όγκο και εύκολα εκτοξεύονται, μαζί με το έλλειμμα. Είναι το τίμημα που πληρώνει η χώρα κάθε φορά που αναπτύσσεται, καθώς η καταναλωτική, αλλά και οι επενδύσεις περνούν από τις εισαγωγές. Πόσο μάλλον τώρα, με την αμειωμένη αύξηση των τιμών των καυσίμων.

7. Ο πληθωρισμός έχει γίνει ξανά εφιαλτικός και παρότι δεν είναι ελληνικό φαινόμενο, η εκτόξευσή του πάνω από τον μέσο όρο της Ε.Ε. (προβλεπεται στο 8,9% φέτος έναντι 8,3% στην Ε.Ε.) δημιουργεί επιπλέον προβλήματα, σε μια χώρα που βιώσει απώλεια του 25% του ΑΕΠ της στα μνημονιακά χρόνια, με αντίστοιχες μειώσεις μισθών και συντάξεων.

«Να μην επαναλάβουμε τα λάθη του παρελθόντος»

«Αν λάβουμε υπόψη μας ότι δύο φορές κατά το παρελθόν, το 2012 και κυρίως το 2015, η συντριπτική πλειονότητα των αναλυτών και ακαδημαϊκών οικονομολόγων πίστευε ότι η Ελλάδα δεν θα τα κατάφερε να παραμείνει στο ευρώ, είναι μεγάλη επιτυχία το γεγονός ότι σήμερα επιστρέφει στην κανονικότητα», σχολιάζει ο διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος Γιάννης Στουρνάρας, μιλώντας στην «Κ». Εκκινώντας ο ίδιος χθες από πρώτο χέρι την εμπειρία των δύσκολων μνημονιακών χρόνων, ως υπουργός Οικονομικών και κεντρικός τραπεζίτης, ο κ. Στουρνάρας ερσιότα, ωστόσο, την προσοχή: «Πρέπει να προσέξουμε», λέει, «να μην επαναλάβουμε τα λάθη του παρελθόντος που μας οδήγησαν στα μνημόνια. Δεν πρέπει να αντιμετωπίσουμε τα ουσιαστικά μέτρα των μνημονίων, π.χ. στο ασφαλιστικό, στη φορολογία και τη δημοσιονομική διαχείριση, που εξασφάλισαν δημοσιονομική ισορροπία».

Δεν πρέπει να αντιστρέψουμε τα ουσιαστικά μέτρα που εξασφάλισαν δημοσιονομική ισορροπία, τονίζει ο διοικητής της Τ.Ε. Γιάννης Στουρνάρας.

Τα 3 μνημόνια και να κάνει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις, ώστε να αποκτήσει επενδυτική βαθμίδα και να πετύχει ρυθμούς ανάπτυξης 3% κατά μέσο όρο την προσεχή 10ετία. Προσπάθησε για την επενδυτική βαθμίδα, τονίζει ο ίδιος, είναι να επιστρέψουμε σε πρωτόγονα πλεονάσματα από το επομένο έτος και να επιταχύνουμε τις μεταρρυθμίσεις, ιδίως αυτές που αφορούν την κατάργηση της γραφεοκρατίας στον δημόσιο τομέα και τις επενδύσεις στο τρίμηνο της γνώσης».

Πιο χαλαρές οι αξιολογήσεις

Στην ίδια κατηγορία με την Ισπανία, την Πορτογαλία, την Κίπρω και την Ιρλανδία, όλες χώρες που είχαν μνημόνια και παρακολουθούνται στο πλαίσιο απλής εποπτείας μέχρι να εξορμήσουν το 75% του χρέους τους, μπήκε από χτες η Ελλάδα. Οι αξιολογήσεις θα γίνονται κάθε εξάμηνο, αντί του τριμήνου που ίσχυε στο πλαίσιο της ενισχυμένης εποπτείας και αναμένεται να είναι πιο χαλαρές. Η διαδικασία στο πλαίσιο αυτό θα γίνει στα μέσα Οκτωβρίου, με την 1η έκθεση να αναμένεται στα μέσα Νοεμβρίου. Η εξόφληση του 75% του χρέους της Ελλάδας τοποθετείται στο 2029. Όπως είπε ο υπουργός Οικονομικών Χρήστος Σταϊκούρας, η έξοδος από την ενισχυμένη εποπτεία «ενισχύει τη θέση της Ελλάδας στις διεθνείς αγορές, παρέχει πρόσθετη ώθηση στην αναπτυξιακή δυναμική της και την προσέλκυση επενδύσεων, προσδίδει βαθμίδα ελευθερίας στην άσκηση οικονομικής πολιτικής, στο πλαίσιο βέλους των υφιστάμενων κανόνων που ισχύουν για όλα τα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη και φέρνει πιο κοντά την επίτευξη και του τελευταίου στόχου που εκουμε θέσει, αυτό της ανάκτησης της επενδυτικής βαθμίδας». Η αντικειμενική έχει βελτιωθεί ουσιαστικά, σχολίασε εξάλλου η Κομισιόν στη σχετική ανακοίνωσή της.